

E 157/11

SZ

JANCSÓ BENEDEK EMLÉKEZETE

Irta

és a Debreceni Székely Társaság közgyűlésén
elmondta :

RUGONFALVI KISS ISTVÁN

DERECEN, 1931.

MAGYAR NEMZETI KÖNYV- ÉS LAPKIADÓ RT.

JANCSÓ BENEDEK EMLÉKEZETE

Irta
és a Debreceni Székely Társaság közgyűlésén
elmondta :

RUGONFALVI KISS ISTVÁN

DERECEN, 1931.
MAGYAR NEMZETI KÖNYV- ÉS LAPKIADÓ RT.

E 157/11

Szerencsétlen nemzedékünk megszokta már a testi és lelki szenvedéseket, a csalódásokat. Nem csoda, ha reményeinket elveszítjük, fásult közöny merevül lelkünkre és könnyeink is kiapadnak.

Már csak akkor tudunk könnyezni, ha küzdő sorainkból kidül egy-egy ember, akit szerettünk, — kidül egy-egy oszlop, mely lelkünk egyensúlyát tartotta és még legrosszabb napjainkban is erejével bizalmat öntött belénk.

Ilyen oszlop volt dr. Jancsó Benedek, a mi szeretett Bence bátyánk, aki tele volt mindazon tulajdonságokkal, melyek embert naggyá tehetnek és ő ezekkel a talentumokkal sáfárkodni is tudott.

De nem a mai értelemben! Mert nem váltotta fel tehetségeit apró pénzre, nem is állott ki a fórumra; nem kereste a népszerűséget, az érvényesülést: szerény munkában, íróasztala mellett élte le áldásos, hosszú életét.

Régi tapasztalat az, hogy nálunk a komoly munka a legrosszabb ajánló levél a politikai érvényesülésre, pedig Jancsó Benedek politikus volt a szó legnemesebb értelmében. Utól is érte végzete! Komoly nagy tanulmányai olvasatlanul hevernek a porlepte polcokon: csak egy kis, meghitt társaságnak világitott és világit magy szellemének mécse.

Jancsó Benedek meghalt. Egy pár lap elparentálta és elfeledték. Mégis azt mondom,

hogy ő örökké élni fog, mert ő a székely nemzet fia, azé a nemzeté, amely nagyjait megtudja becsülni, melynek legnagyobb erénye a hálás emlékezet.

Ott született, ahol még most is Attiláról és Csaba királyfiról, a rabonbánokról, a kutyafejű tatárokról és más régi történelmi emlékekről regélnek; arról a földről való, ahol minden hegyhez és völgyhöz történelmi emlék fűződik, — ma is élő emlék. A hálás székely nép szívébe zárja az ő emlékét is!

Jancsó Benedek egy gyönyörű álomért, a magyar nemzet nagyságáért küzdött; — Jancsó Benedek tisztán látta a veszélyeket, melyek nemzetünket fenyegetik, — küzdött e veszedelem ellen, de cserben hagyták... egyszerű szavai, — feljajdulásai a pusztában hangzottak el. Jancsó Benedeket Magyarországon nem értették meg, — önzetlen hazaszeretetéért üldözték is... egy okkal több, hogy a székely nép emlékét kegyeletesen lelkébe zárja, nevét, érdemeit soha el ne feledje!

Hiszen olyan egyszerű és lényegében olyan kevés, amit róla meg kell tartani; és annyira hasonlatos a székely mesékhez.

Elindult a mese szegény székely legénye tele nagyakarással, nemes elszántsággal, hogy valami szépet, valami nagyot cselekszik. — A mesebeli hős sárkányokkal, fenevadakkal, láthatatlan varázsló hatalmakkal küzd a szépséges elátkozott királykisasszonyért: erős karja, éles szeme és még élesebb esze segíti diadalra. A ma székely ifja az iskolába megy; oda is magával viszi mesés erős karját, éles szemét és még élesebb eszét. Jancsó Beneket

a csiksomlyói és kolozsvári gimnáziumban, a kolozsvári és bécsi egyetemen a nyelvészet és irodalom érdekelte. A nyelv egy nemzet lelkének kincses tárháza; aki ért hozzá, a nyelvből a történelem legtitokzatosabb részleteit is megismerheti; azokat a részleteket, melyekről nem szólnak a krónikák, de még az oklevelek sem.

Tanulmányainak befejezése után Pancsován, majd Aradon lett tanár. Igen nagy számban, gyors egymásutánban jelentek meg tőle az irodalmi, nyelvészeti, különösen nyelvtörténeti és nevelésügyi értekezések. Tapasztalván oktatásügyünk hibáit, ezen akart segíteni, a komoly műveltség elplántálásával akarta nagyra tenni nemzetét. Két folyóiratot is indított ebből a célból... de ember tervez, Isten végez! Jancsó Benedekből politikus lett.

Nem az a politikus, akinek sivár képe él lelkünkben, akinek meggyőződését párt-programm szabja meg és útja a párt- és önérték szolgálata. Jancsó Benedek egy nagy, szent nemzeti célt tűzött maga elé: a veszélyben forgó magyarság megmentését; Széchenyi politikájának folytatását, a magyar nemzeti állam kiépítését!

Székely embernek nem kellett magyarázni, hogy mi a nemzetiségi veszedelem. Nagy magyar területek szülőttei ringatták magukat abban a csalóka álomban, hogy a magyar faj uralmát semmi veszély nem fenyegeti; olyan magyarok, kik nem vettek fáradságot maguknak arra, hogy saját hazájukat beutazzák, vagy legalább könyvekből megismerjék. Az a székely ifju, akit a sors Pancsovára és Aradra vetett,

nem elégedhetett meg a nyelvészet, az irodalom és nevelésügy művelésének nyugodt élvezetével: mert még jobban megismert egy szörnyeteget, mely veszélyesebb a székely mesék tűzokádó sárkányánál és más fenevadjainál és veszélyesebb a varázslóknál! Éles szemével rájött arra, hogy ez a szörny a magyar nemzetet akarja felfalni és a magyar állam területét akarja átvarázsolni... és rájött arra, hogy az ország határán köröskörül ilyen szörnyetek fenyegetik az elátkozott királykisasszonyt: Hungáriát.

Mikor megbízták Arad vármegye monographiájának szerkesztésével, — akkor már tudatában volt annak, hogy életének iránya megváltozott: a monographiából az *ethnographiai rész* megírását tartotta fenn magának!

Tisztában volt azzal, hogy egy ember tehetőségét felülmulná ama vállalkozás, hogy a köröskörül ólalkodó összes tűzokádó sárkánnyal felvegye a küzdelmet. Származása és nyelvismerete megszabta útját. Élete céljául tűzte ki 38 éves korában, midőn már szép irodalmi múlt állott háta mögött, hogy tevékenységét az oláh nemzetiségi törekvések tanulmányozásának, a fenyegetett Erdély és Tiszántúl megmentésének szenteli.

1892-ben szabadságot kért és Romániába utazott, hogy az ottani tanügyi és közműveltségi állapotokat tanulmányozza. Legalább is ez volt utazásának nyíltan bevallott célja. Idejét jól használta: megállapította a romániai kormány és a magyarországi oláhok, különösen oláh iskolák kapcsolatát. Névtelenül kiadott egy röpiratot, hogy az egész nemzetet figyel-

meztesse a fenyegető veszedelemre. Címe: *A dákóromanizmus és a magyar kultúrpolitika. Ajánlva a közoktatásügyi miniszter figyelmébe.*

Ez a röpírat szerencsés időben jelent meg. Magyarország miniszterelnöke akkor br. Bánffy Dezső volt, akinek korábban, mint Szolnok-Doboka vármegyei földbirtokosnak és főispánnak módja volt bepillantást nyerni az oláh nemzetiségi mozgalmak céljaiba és eszközeibe.

Ennek köszönhette, hogy áthelyezték Budapestre és tanári állásától szabadságolva, beosztották a miniszterelnökségen akkor szervezett nemzetiségi ügyosztályba, hogy annak elméleti és sajtóügyeit vezesse. Osztályfőnökké Jeszenszky Sándort nevezték ki, aki mint marosvásárhelyi főügyész-helyettes, az oláh memorandum-pörben tünt fel hazafias vádbeszédeivel.

Ettől kezdve kevesebbet dolgozott a nyilvánosságnak, mert feladata igen nagy volt: ellenőrizni a nemzetiségi mozgalmakat, figyelemmel kíséreni a hazai és világsajtót, — és a világsajtóban ellensúlyozni az ellenünk folytatott rágalomhadjáratot. Mégis időnként megszólalt. Nem elégedett meg azzal, hogy a *mát* ismeri, késő éjjeli órákba nyuló tanulmányai-val visszapillantott a múltba is. Az oláhok azon törekvésüket, hogy Magyarország keleti részét egész a Tiszáig elszakítják, hamis történelmi alagra fektették. Műveletlen népek a csillogó hamis üveget, gyöngyöt többre becsülik a valódi aranynál; műveletlen népeket csillogó hazugságokkal, hamis nemzeti ön-

érettel lehet lelkesíteni és nagy nemzeti célok szolgálatára ösztönözni.

Azt a hazugságot találták ki tehát, hogy az oláhok Dácia őslakói, a nemes, nagy római nemzet utódai; a magyarok barbár jövevények. A származás fényével tudták az alacsonyrendű népben a nemzeti önérzetet, a magyarok elleni megvetést felkelteni, a gyűlöletet fokozni és a galád törekvéseknek jogos színezetet is adni.

Jancsó Benedek alapos történelmi tanulmányokat végzett ezen hazugságok cáfolása végett és a magyar nemzet felvilágosítása érdekében néha egy-egy hírlapi cikket és könyvet ki is adott. Hírlapi cikkei a Budapesti Hírlapban jelentek meg, — könyvei pedig a következők:

Román politikai és történelmi tanulmányok. (1894.)

Szabadságharcunk és a dákóromán törekvések. (Budapest 1895.)

A román nemzetiségi törekvések története és jelenlegi állapota. (1896.)

Ezekből a könyvekből ismerjük meg az igazi Jancsó Benedeket. Bár nem készült historikusnak, a kútfőket az igazi, vérbeli történelemtudós kritikai érzékével és igazságszeretetével kezeli; a magyar nemzet ellen létrejött összeesküvés szálaít a nagy detektívek szenvedélyével nyomozza és a kérdés fontosságát a nagy államférfiak különleges előrelátásával tárja a magyar közönség elé.

Minden kötete egy nagy politikai cselekedet volt. De csak addig maradt az, amíg a bol-

dog emlékezetű Bánffy Dezső br. volt a miniszterelnök.

Bánffynak sokat kellett küzdenie, míg az uralkodóval meg tudta értetni, hogy a dinasztiának nem lehet érdeke a magyar nemzet felfalatásának előmozdítása. Különösen súlyos küzdelme volt Kálnoky külügy-miniszterrel, aki Románia részéről külpolitikai bonyodalmaktól tartott és azt vitatta, hogy a magyar belpolitikának a külügyminiszter koncepciójához kell alkalmazkodnia. Bánffynak sikerült Kálnokyt megbuktatni és áldásos nemzetiségi politikájának eredményei kezdetek kibontakozni, mikor az ő bukása után Széll Kálmán a Bánffy személye iránt való gyűlöletből és pártpolitikai célokból alku tárgyává tette a legszentebb nemzeti ügyet.

Ez érlelte meg Jancsó Benedekben azt az elhatározást, hogy névtelenül *Bánffy Dezső br. nemzetiségi politikája* címen egy röpiratot adjon ki. Ez a röpirat végtelenül kellemetlen helyzetbe hozta Széll Kálmánt és megbuktatta a romániai Sturdza-kormányt.

Ez volt Jancsó Benedek politikai működésének legkiválóbb eredménye: a székely hős sárkányt ölt. Széll Kálmán is csak a politikai viszonyok miatt nem bukott meg. De annál inkább megbukott Jancsó maga. Mikor kiderült, hogy ő írta a röpiratot, állásától felmentették, illetőleg a kultuszminiszterium rendelkezésére bocsátották és feloszlatták a nemzetiségi ügyosztályt is.

Képzelmélet, hogy mennyi keserűség gyült lelkében. Ez egy időre meg is bénította működését.

A világháború alatt, midőn Románia a központi hatalmakat cserben hagyta, sőt hűtlenül rátört Erdélyre, — szükség volt olyan emberekre, akik a romániai viszonyokat ismerik. Gróf Bethlen István indítványozta, hogy a hadvezetőség engedélyezze egy bizottság kiküldését, mely az elfoglalt Romániában a román irredenta törekvéseket és Románia orvtámadásának előzményeit tanulmányozza.

E kiküldetése eredményeképen született meg a *Román irredentista mozgalmak története* c. munkája.

A nagy összeomlás és az őszirózsás forradalom után meg kellett érnie azt a szomorúságot, hogy jóslatai, melyekben talán maga sem hitt és csak a magyar közönség felrázása végett hangoztatott, valóra váltak. Az Osztrák-Magyar monarchia romjai fölött a szomszédos kisépek úgy osztozkodtak, hogy Magyarország nagy részébe is bevonultak.

Ekkor Jancsó Benedek elárulta, hogy nemcsak elméleti politikus, de a tettek embere is tud lenni. A Budapesten megalakult Székely nemzeti tanács őt választotta elnökének és erőlyesen, bár magyar testvéreink gyászos bűnei, közönye miatt kevés szerencsével vezette a nemzet, illetőleg a székely hadosztály önvédelmi harcát.

Az oláh megszállás után résztvett a békeelőkészítés munkájában abban a szent hiszemben, hogy Európa urai az igazság előtt nem hunyhatnak szemet. E tevékenységének eredménye a *Defensio nationis Hungaricae* c. mű. Majd a nemzet jobbjai által alakított Bocskay-

szövetség és Népies Irodalmi Társaság kebelében fejtett ki csendes, csak egy kisebb körben ismert, de annál többre becsült tevékenységet. Mintha a régi nemzetiségi ügyosztály elevenedett volna meg, őt mindig könyv- és ujságnalmaz között lehetett találni. Öreg kora dacára fiatalos hévvel és munkaerővel figyelte, hogy mit írnak a világ ujságjai rólunk, — és mindig az a gond gyötörte, hogy miként lehetne segíteni rabságba süllyedt magyar, de különösen székely testvéreink sorsán.

Még az sem került el figyelmét, hogy menekülő székely testvéreinket itt sok helyen barátságtalanul fogadják és egy füzetet adott ki a székelyekről, melynél fajunknak kiválóbb ismertetését nem ismerem.

Még egy könyvvel gazdagította irodalmunkat: megírta Erdély történetét, melyben különös figyelemmel kísérte a nemzetiségek ügyeit is a legrégebb időktől. Ez Erdélynek rövidrefogott, de legbecsesebb története.

Ime, egy nagyszerű élet munkássága a lehető legrövidebben ismertetve!

Még néhány szóval meg kell emlékezni néhány testvérünk egyéniségéről.

Többen vagyunk itt, akiknek szerencséje volt őt ismerni; mindenki igazat ad nekem, ha azt mondom, hogy nála szerényebb, kedvesebb, kedélyesebb, de egyszersmint komolyabb embert nem ismertem. Életem legkedvesebb emlékei közé tartozik vele való érintkezésem. Volt alkalmam őt látni viharok között, békés tanácskozásban és munkája közben: minden alkalommal csak nyert, nőtt szememben! Soha

sem beszéltem úgy vele, hogy valamit ne tanul-
tam volna tőle: és amit mindig látni, tanulni
lehetett tőle, az az önzetlen, sőt önfeláldozó
munka, az igazság szent szeretete volt.

Testestől-lelkestől székely vala. Mindenek
előtt és mindenek fölött fáját szerette, de úgy,
hogy ez a legnemesebb hazaszeretettel szent
harmóniába olvadt. Testvériesen szerette
a magyarságot, de sajnálta azt, hogy a székely
erényeket kevés magyarnál fedezhette fel és
különösen bántotta az, hogy a magyar politikai
életben a nagy nemzeti kérdéseket, melyekben
egyet kellett volna és kellene érteni minden
magyar embernek, pártpolitikai érdekeknek
rendelik alá. *„Három évtizedes u. n. parlamen-
taris életünk örökös párt- és személyes torzsal-
kodásai“* — írja egyik munkájában — *„akként
alakították át a jelenkori magyar politikusok
és kormányférfiak agyvelejét, hogy abba bele
ne férjen semmi általános nemzeti fontosság-
gal bíró dolog, hanem csak az, ami pártkérdés
és pártérdek“*.

Ezt a mondatot szóról szóra kellene meg-
tanulni minden magyar embernek és a min-
dennapi Miatyánk után elmondania. Ez a bü-
nünk tette tönkre hazánkat és ez akadályozza
meg diadalmas ujjászületésünket is.

A székely mese csak addig mutatja be
hősét, míg legyőzi a sárkányt és megszaba-
dítja a királykisasszonyt. Ha mesét kellett
volna mondanom, befejeztem volna a Sturdza-
kormány megbuktatásával, mert a mese mo-
rálja szerint meg kellett volna szabadulnia
Hungáriának.

De a mi hősünket az Úr kegyelme hosszú étellel áldotta, vagy verte meg és emlékezésünknek épen a legkeservesebb része az, hogy a kiváló székely tudósnak meg kellett érnie, hogy életének munkássága összeomoljon; meg kellett érnie azt, hogy szeretett hazája romjairól csak sajtó szívét és egy gyöngye reményszálát menthessen meg. E reménység és a küzdelem gyönyörűsége tartotta őt életben és kísérte koporsójáig.

„Megpróbáltatásaim között — írja — legfájdalmasabb az a tapasztalatom volt, hogy életem legfőbb törekvésének célját: a román-ság részéről jövő veszedelem iránt való köztudat felébresztését nem sikerült a közvéleményben elevenen ható erővé tennem. Kétségeim és elkedvetlenedéseim visszatérő pillanataiban azonban hamar elmúltak, mikor rá gondoltam, hogy még sem vagyok egyedül és hogy azok között, akik velem egy célra törnek, ott van Bethlen István is.“

Ez volt az ő reménysége, ezért nem szállott sötét kétségbeeséssel sirjába.

Drága Bence bátyánk! mi a Te nemes éledeből meritünk bizalmat és reménységet.

Most mikor megemlékeztünk Rólad, nem bucsuzunk Tőled, mert Téged nem veszítünk el egészen. Elevenen élsz emlékezetünkben és élni fogsz munkáidban örökre. Eljön, sőt eljött az idő, midőn politikai életünk nagyságai láthatatlanná zsugorodnak és a Te szürke, munkás életed érdemei éltető napfényként ragyognak. Bűnös nemzedékünk azon kevés magyarjai közé tartozol, kik az Úr színe

előtt tiszta homlokkal jelenhetnek meg: egész életedben minden körülmények között megtett kötelességed hazád és fajod iránt.

Hittél, bizva-bíztál és küzdöttél.

A Te hited a mi hitünk, a Te bizalmad a mi bizalmunk és gyöngé erőnket a Te példád acélozza meg a küzdelemre!

